

Петро Пуцентейло

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

У статті приділено увагу розвитку інноваційних процесів на підприємствах. Визначено основні чинники їх ефективної роботи в сучасних умовах.

Ефективне функціонування аграрної економіки неможливе без здійснення цілеспрямованої і ефективної інноваційно-інвестиційної діяльності, пріоритетним напрямом якої є технічне переозброєння виробництва на якісно новій науково-технічній основі. Проте, масштаби інвестиційно-інноваційної діяльності в агропромисловому секторі України не достатні через негативну та регресивну дію ряду причин фінансового і організаційного характеру.

На сучасному етапі розвитку народного господарства і зміцнення економічної безпеки за рахунок використання інноваційних рішень вивчено недостатньо. Дослідженню теоретичних і методологічних аспектів розвитку інноваційного процесу у науково-технічній сфері і практичній

діяльності найбільшу увагу приділили: О.Амоша, М.Долішний, М.Кісіль, В.Покропивний, Є.Уткін, Й.Шумпетер, Б.Твісс, Є.Роджерс, Б.Санто, В.Хартман., Е.Менсфілд, Н.Мончев, І.Перлаки і ін.

Перед нами стоїть завдання отримати дієві варіанти рішення щодо інноваційно-інвестиційного розвитку підприємницьких структур як невід'ємної складової процесу розширеного відтворення.

Найважливішою рисою підприємництва є спрямованість на інновацію. Підприємцем рухають, в першу чергу, не мотив досягненні стійкого доходу, а намагання до самореалізації за допомогою прибуткового, тобто, ефективного проекту. При цьому все частіше та переконливіше акцентується увага на інноваційній складовій підприємництва.

Як зазначає Друкер П.: "Підприємців відрізняє інноваційний тип мислення. Інноваційність – особливий інструмент підприємництва. Адже само підприємництво як дія направлена на те, щоб адихнути в наявні ресурси нові властивості з метою створення необхідних продуктів. Більш того, в процесі нововведень створюється ресурс" [2: 41]. Особливо він наполягає на тому, що: "...інновація є скоріше економічним або соціальним поняттям, ніж технічним" [2: 46]. Він продовжує далі: "...систематичний інноваційний процес полягає в ціле направленому та організованому пошуку змін і в систематичному аналізі потенціалу цих змін як джерела соціальних і економічних нововведень" [2: 48]. "Таким чином, – стверджує Друкер П., – ціль інноваційного рішення – підвищити віддачу на вкладені ресурси" [2: 46]. Підсумовуючи вищезазначене, він підкреслює: "інноваційна діяльність – це добре організована, раціональна та систематична робота" [2: 67].

Інноваційний підхід слід розглядати в підприємницькій діяльності як інноваційний процес, котрий проходить постійно і цілеспрямовано в пошуку змін існуючої практики, як джерело отримання соціальних і економічних благ.

Як зазначає професор Стельмащук А. М.: "Інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію, тобто це послідовний ланцюг подій, у ході яких інновація визріває від ідеї до конкретного продукту, технології, структури або послуги і поширюється в господарській практиці та суспільній діяльності" [3: 11].

Підприємництво, як впливає з вище наведеного, пов'язане з нововведеннями, унікальністю, непередбачуваністю, ризиком. Ефективність інноваційного підприємництва залежить від багатьох чинників: організаційно-економічних, фінансово-кредитних, історичних, соціальних, психологічних тощо. Основну масу інновацій реалізують у ринковій економіці підприємницькі структури як засіб вирішення комерційних завдань і як чинник стабільності та зростання, оскільки інновації орієнтовані на конкретну потребу, тобто на суб'єкти і об'єкти ринку.

Уся діяльність ринку пов'язана з постійним оновленням. На нові тенденції і нововведення треба реагувати швидко. Конкурентні позиції фірми та її інноваційний потенціал реалізується через нововведення. Отже, для підприємницьких структур інновації стають не тільки критерієм конкуренції, а й умовою виживання на ринку. З огляду на це важливого значення набуває ефективне управління інноваційними процесами.

Сутність інноваційних інвестицій полягає у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу в господарську діяльність підприємств за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. Нові ідеї і продукти, нові технології і організаційні рішення дедалі більше визначають успіх господарювання, виводять підприємства з кризових ситуацій і гарантують їм фінансову стабільність.

Наведені вище специфічні особливості вимагають розробки відповідної інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку сільського господарства і пов'язаних з ним галузей АПК в Україні, зокрема Тернопільській області.

Під інвестиційною привабливістю регіону розуміється ступінь сприятливості ситуації, що складається в ньому, стосовно інвестицій, які можуть бути зроблені в регіон. Оцінка інвестиційної привабливості ґрунтується на аналізі чинників, що визначають інвестиційний клімат та сприяють економічному піднесенню. Як правило, застосовуються вихідні параметри інвестиційного клімату на регіональному рівні (насамперед, приплив і відплив капіталу), а також вхідні параметри, що визначають значення вихідних, які характеризують потенціал регіону по освоєнню інвестицій і ризик їхньої реалізації. Найважливіші складові інвестиційної привабливості регіону: природні ресурси і стан екології; якість робочої сили; рівень розвитку і доступність інфраструктури; географічне положення і територіальна близькість до кордонів держави; адміністративні, технічні, інформаційні та інші бар'єри входу на національний ринок [7: 72].

Як видно, при всіх складнощах АПК Тернопільської області має певний інвестиційний потенціал. За умови закріплення позитивних явищ і тенденцій, що намітилися, його інвестиційна привабливість може бути значно вищою.

Внаслідок реформування в області створено велику кількість підприємницьких структур на основі приватної власності.

В більшості випадків вони носять дрібно- та середньотоварний характер виробництва. Отже, при вкладенні інвестицій в більшості випадків вони змушені розраховувати на власні можливості. Адже державна підтримка розвитку відсутня.

Тому, на наш погляд, інвестиційна стратегія розвитку підприємницьких агроформувань на селі, період планування інвестиційних вкладень не може перевищувати три – п'ять років. Крупні та фінансово стійкі підприємства або об'єднання, повинні будувати свою стратегію інноваційно-інвестиційного розвитку не менше ніж на десять років.

Визначати інвестиційну політику на період менше одного року є недоцільним через специфічні умови сільськогосподарського виробництва.

При визначенні основних напрямів інвестиційної політики більше, ніж на п'ять років для невеликих агроформувань є досить ризикованим, насамперед через дефіцит фінансових ресурсів, зміну ринкового середовища тощо.

За даними науковців ННЦ "Інститут аграрної економіки" УААН, аграрний інвестиційний процес в Україні за останні роки має складний характер динаміки. Спад обсягів інвестицій спостерігався навіть у 2000 році. Обсяг інвестицій в основний капітал у порівнянних цінах 1996 року становив 496 млн. грн., або був у 24,5 рази меншим, ніж у 1991 році. Лише в 2001 році, вперше за останні 10 років, інвестиції за рахунок всіх джерел фінансування у фактичних цінах в основний капітал у сільському господарстві відносно попереднього року зросли на 36% [1: 65].

Першочерговим завданням є досягнення втраченого рівня інвестування в основний капітал в аграрній сфері. За висловленням Кісіля М.І., інвестування на рівні 50-25% від потреби не забезпечує навіть простого відтворення капіталу і призводить до кризових явищ в економіці. При рівні інвестування нижче 25% від потреби гострота кризових явищ ще більше поглиблюється і призводить до катастрофічних наслідків як в агропромисловому комплексі, так і в економіці в цілому. Саме такий стан мав місце в останні роки. Для виведення сільського господарства з кризи і забезпечення помірного або високоінтенсивного інноваційного розвитку протягом 20 років необхідно щорічно забезпечити інвестиції у розмірі відповідно 26 та 35 млрд. гривень [4: 68-71].

На думку Музики П.М.: "Реформування земельних і майнових відносин власності в аграрному секторі передбачає якісно нові аспекти мотивів розвитку інноваційної діяльності. Завдяки запровадженню інтенсивних технологій і зростанню на цій основі обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, розширенню ринків її збуту агропідприємницькі формування мають змогу значно підвищити норму прибутку на вкладений капітал. Разом з тим, здійснювані за умов всеохоплюючої кризи інституційні перетворення в галузі ставлять ряд проблем, успішністю вирішення яких визначатиметься перспектива активізації й розвитку інноваційної діяльності. Якщо раніше базою для запровадження нових технологій, продуктивнішої техніки, новацій із залученням кредитних ресурсів були великі суспільні господарства, то на даний час необхідною є переорієнтування на організаційно-правові структури порівняно меншого масштабу виробництва, а також дрібнотоварного типу [6: 4].

Вимальовується дуже проста істина: для того щоб вийти з затяжної кризи, потрібні інвестиційні вкладення, головним джерелом яких є прибуток. Для одержання ж достатнього прибутку необхідно підвищити ефективність виробництва, що у свою чергу потребує значних вкладень капіталу.

В області провадиться робота з пошуку як власних джерел фінансування інвестицій — амортизаційних відрахувань, нерозподілених прибутків, так і залучених — довгострокових кредитів. Серед останніх велике значення мають інвестиційні і кредитні іноземні ресурси. Реалізується створена з ініціативи Українського фонду підтримки підприємництва Програма надання підтримки малому і середньому бізнесу в області. У ній об'єднуються матеріальний і фінансовий потенціал Тернопільської обласної ради народних депутатів і облдержадміністрації, Фонду представництва "TACIS" в Україні.

В наш час за умов значного дефіциту бюджетних, кредитних ресурсів та за умови низької або від'ємної рентабельності сільськогосподарського виробництва зростає роль саме нетрадиційних джерел фінансування. Це в першу чергу зумовлено тим, що кредитні ресурси підлягають поверненню в досить короткий термін (до одного року), що суттєво ускладнює капітальні вкладення. Крім того, у підприємств аграрного сектора є досить проблематичною знаходження предмету застави, внаслідок старіння основних фондів.

В зв'язку з цим, актуальним є використання нетрадиційних джерел інвестування в сільському господарстві, зокрема — випуск цінних паперів. Хоча це в більшості стосується крупних господарств або їх інтеграційних об'єднань.

Проте інвестиційного буму не спостерігається. Основними причинами, ми вважаємо, насамперед нестійкий фінансово-економічний стан більшості підприємств, невисокий ступінь розвитку фондового ринку в агропромисловому виробництві, низька ліквідність акцій підприємств, слабе правове поле діяльності тощо.

За сучасних умов емісія цінних паперів є вигіднішою, ніж залучення банківських кредитів з високою процентною ставкою. При фінансуванні масштабних проєктів емісія може скласти серйозну конкуренцію кредитному фінансуванню.

Перспективними видами фінансування АПК є концентрація фінансових ресурсів через злиття та поглинання корпорацій, утворення корпоративних об'єднань підприємств із залученням промислового (холдингові компанії, інші подібні структури конгломератного походження) та банківського капіталу (фінансово-промислові групи). Зазначений механізм фінансування передбачає проведення емісії цінних паперів (акцій) з наступною консолідацією створеного акціонерного капіталу, обмін частками в статутних фондах об'єднаних підприємств, передачі таких часток у довірче управління.

Активне використання широкого спектру традиційних та нових джерел фінансування АПК, окремих підприємств сприятиме якомого повнішому фінансовому забезпеченню галузі. Ключове місце в цьому процесі буде відведено випуску акцій як важливого з нетрадиційних джерел фінансування. Зазначені процеси прискорюватимуться завдяки створенню та поширенню корпорацій в АПК, розвитку фондового ринку.

Сьогодні господарства самостійні в управлінні власною інвестиційною діяльністю, маючи ті чи інші характеристики інвестиційного менеджменту. Дослідження та оцінка управління інвестиційною діяльністю реформованих аграрних підприємств України раніше не проводилися, хоча вона дозволяє виявити резерви підвищення ефективності інвестиційної діяльності за рахунок покращення оцінки, фінансування та контролю інвестицій.

На наш погляд, основні механізми прискорення інноваційного процесу повинні бути направлені на наукові дослідження і інновації, шляхом концентрації сил і ресурсів на рішеннях насущних проблем села, стимулювання НТП, на заохочення конкуренції, фінансові субсидії, пільг, державного страхування інноваційного ризику, на створення правової бази прискорення інноваційного процесу, на регулювання механізмів його функціонування.

Темпи науково-технічного прогресу в АПК залежать безпосередньо від ефективності роботи аграрної науки, яка продукує нові ідеї і втілює їх у експериментальні зразки, що потім у разі економічної доцільності стають об'єктом масового тиражування у другій сфері інноваційного циклу — науково-виробничих об'єднаннях. Причому, останні мають безпосереднє відношення до того, як швидко і в яких масштабах може бути поширене нововведення. Тому відпрацювання організаційно-економічного механізму роботи всієї інноваційної сфери у ринкових умовах матиме вирішальне значення у темпах економічного росту АПК в майбутньому [5: 49].

Таким чином, одним з важливих факторів підвищення ефективності виробництва в підприємницьких структурах є інноваційне підприємництво, підґрунтя якого виступає, по-перше, безперервний пошук новітніх можливостей, тобто орієнтація на якісно нове удосконалення, по-друге, конкуренція, котра є спонукально-мотиваційним комплексом для подальшого техніко-технологічного покращання, по-третє, інвестиційна підтримка.

Література

1. Волкодав В.В. Інвестиційний клімат в агропромисловому комплексі України // Економіка АПК, 2002. – № 6. – С. 62–66.
2. Друкер П. Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы. – М.: "Бук Чэмпер Интернэшнл", 1992. – 352 с.
3. Інноваційна діяльність. / За ред. Б. Б. Гладича, А. М. Стельмашука. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 180 с.
4. Кісіль М.І. Тенденції і напрями активізації аграрного інвестиційного процесу // Економіка АПК, 2002. – № 4. – С. 66–72.
5. Лебідь Г.М. Інновації у сфері агропромислового виробництва: суть і значення // Економіка АПК, 2000. – № 3. – С. 47–51.
6. Музика П.М. Мотиваційний механізм розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі України // Економіка АПК, 2001. – № 12. – С. 3–5.
7. Чеботарьова Н.М. Розвиток інвестиційної привабливості агропромислового виробництва Луганської області // Економіка АПК, 2000. – № 10. – С. 72–74.

Petro Putsenteilo

THE INNOVATION-INVESTMENT DEVELOPMENT OF ENTREPRENEUR STRUCTURES

In the article the attention of development of innovative processes is spared on enterprises. The basic factors of their effective work are definite in modern terms.